

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 99 (2133) 3 sentyabr 2020-ci il

O, elm adamı idi

Ulu Tanrı yaratdığı dünyanın bütün maddi və mənəvi sərvətlərini bərabər şəkildə bəşər övladının istifadəsinə vermiş, əvəzində heç bir istək və təmənnada olmamışdır. Allahın yaratdığı təbiətin əsrarəngiz gözəlliyi, əvəzəlməzliyi ondadır ki, yaradılmış bütün canlı aləm, o cümlədən təbiət fəvqəladə dərəcədə gözəl görünür, bəşər övladını estetik gözəlliyə məftun edir, heyranlandırırdı...

O insan dahiyənə müdriklik fəaliyyətinə malik olur ki, həyatda olduğu kimi göründüyü kimi də olur. Yəni onun həyata, dünyaya baxışı və danışığı, əməli də özü kimi təbii, bəzək-düzəksiz, yadda qalan olur.

Firudin müəllimi yada salmaq istərkən bu qeydlərlə yanaşı, fikirim düşüncə süzgəcindən keçdi: böyük şəxsiyyətlər əvvəlcə şam kimi yanayana öz evini, ocağını, ailəsini işıqlandırır.

Sonra məşəl kimi yanayana kəndini, elini, obasını işıqlandırır. Nəhayət, Günəş kimi yanayana millətini, Vətənini, dünyanı və bəşəriyyəti işıqlandırır. Tarix boyu xalqımız işıqlı, nurlu, elmi, bilikli, təfəkkürlü böyük şəxsiyyətlərlə o qədər zəngin olub ki, onlar bəşəriyyətə bəşəri gözlərlə, fəlsəfi düşüncələrlə baxıblar. Həqiqəti, ədaləti həmişə uca tutublar.

Tarix elmləri doktoru, professor Firudin Sərdar oğlu Əsədov da məhz bəşəri gözlərə, fəlsəfi düşüncələrə, yüksək təfəkkür tərzinə malik, sayılıb-seçilən şəxsiyyət zirvəsinə yüksələn, həm elm sahələrinin, həm də onu tanıyan sıravı vətəndaşların yaddaş süzge-

cindən keçən alim, ziyalı, ağsaqqal, sədaqətli dost, geniş ürək, iti zəka sahibi, elinə, obasına bağlı olan yurd təəssübkeşi idi. O alimlikdən əvvəl əsl Azərbaycan vətəndaşı idi, həqiqət onunçün məhək daşıydı.

Firudin müəllimi oxucuya tanımaq istəyi yarananda o, gözlərimin önünə gəldi, maraqlı söhbətlərini doymaq olmurdu, ondan ayrılmaq istəmirdim. Ağsaqqal ziyalı adama o qədər doğma, isti münasibət bəsləyirdi ki, ondan doymurdu. Firudin müəllimin ağayana duruşu, danışığı, baxışı, hər kəlməsi, sözü düzünə deməsi, sadəlikdə aliliyi, təbiiliyi, nikbinliyi, keçmişlə bu günümüzü qovuşduran tarixi biliyi bitib-tükənmək bilmir, kamil insan olması qənaətinə gəlirdim. Hər batan günəş ömrümüzün bir gününü aparırsa da, səhər doğuşuyla yeni günə qovuşdurur bizi... Beləcə yaşayırıq, varislərimiz bizi əvəz edir. Ya nəşib, ya qismət!

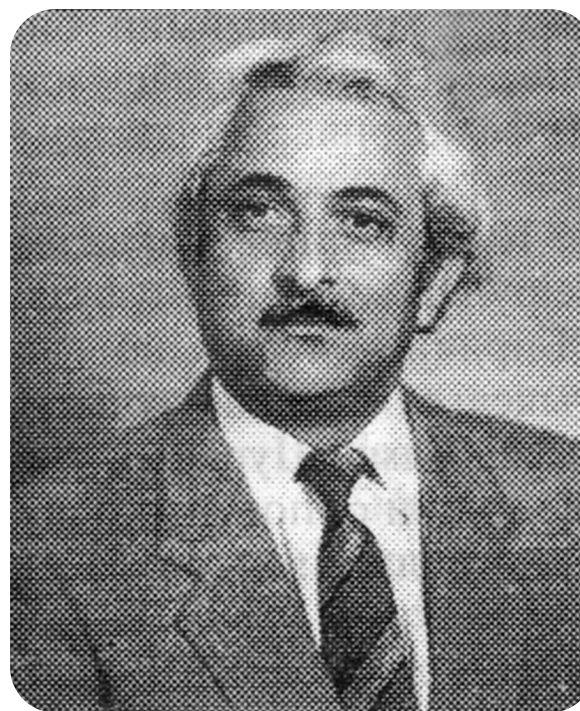
Avtobioqrafiyasına baxıram, mənalı həyatı burada öz əksini tapıb. Elm adamı Firudin Əsədov 1936-cı ildə Lerik rayonunun Cəngəmيران kəndində təvəllüd tapmışdı. Onun gənclik illəri 2-ci Dünya Müharibəsinə, ondan sonrakı dövrə təsadüf edir. Lerik qəsəbə orta məktəbini tamamladıqdan sonra İcraiyyə Komitəsində katib-kargüzar kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdı. Sonra ADU-nun tarix fakültəsinə qəbul olunmuş, elə o vaxtdan tarixçi kimi həmyaşıdlarından seçilmiş, bəzi təhrif olunmuş tarixi hadisələr, faktlar

onun diqqətini cəlb etmişdi. Gələcək kitablarında o bunlara aydınlıq gətirəcəkdir. Əlinə keçən tarixi kitabları, elmi əsərləri şəxsi kəitəbxanasına yığmışdı. Kitab onun üçün müqəddəs bir yol göstərən kompas idi.

1958-ci ildə təyinatla Lerik rayonuna göndərilən Firudin müəllim tarixi qədim olan Orand kənd səkkizillik məktəbinə direktor təyin olunur. Sıldırımlı dağlarla əhatələnmiş çətin keçilən dağ yolları ilə hərəkət etmək, sərt iqlim şəraiti onu qorxutmayıb. O, həm kənd əhalisi ilə, həm də şagirdlərlə, müəllim heyəti ilə ünsiyyət tapdı, tarixi hadisələr, kəşf olunmamış yerüstü abidələr, dağlarda sovet hökumətinin necə qurulması, Talışda qaçaqçılıq hərəkatı barədə tapıntıları və maraqlı söhbətləri onun müəllim kimi nüfuzunu artırdı, Firudin müəllimi bəzən "Cəngəmيرانlı alim" deyə müraciət edirdilər. Sonralar o, bu adı doğruldub, tarixçi alim kimi məşhurlaşdı.

Bir ildən sonra Lerik Rayon Partiya Komitəsinin qərarı ilə "Kolxoz yolu" (indiki "Lerik") qəzetinin məsul katibi təyin olunub. Sonra isə rayon maarif şöbəsində metod kabinetinin müdiri kimi yenidən pedaqoji cəbhəyə qayıdıb.

Gənc elmi işçi elmdə və ictimai mühitdə tanınmaq, qatı açılmamış arxivlərə işıq salmaq üçün intensiv axtarışlar, müqayisəli təhlillər

apardı, təkzibolunma dəlillər onu söz sahibi etdi, ona tarixçi alim səlahiyyəti verdi.

Arxivlərdə tapdığı qatı aşılarmış orijinal faktlar, qadağan olunmuş mövzular onun elm adamı olduğunu göstərirdi. Firudin müəllim ilk növbədə az öyrənilmiş bir mövzu üzərində elmi tədqiqatlar apardı, həqiqətlərin üzə çıxması üçün elmi kitabxanalara baş vurdu: neçə ki, qəvvəs dəryaya baş vurur. O, 1966-cı ildə "Talış xanlığının tarixi" adlı fundamental əsərini tamamlayaraq Müdafiə Şurasına təqdim etdi və bir il sonra tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı...

Keşməkeşli və ziddiyyətlər dolu olan Talış xanlığının tarixinin öyrənilməsi Azərbaycan tarixinin ayrıl-

maz hissəsi idi və alim qatı açılmamış bir çox məsələlərə aydınlıq gətirdi.

O, Azərbaycan EA Tarix İnstitutunda işlədiyi dövrdə elmdə dəstəxət saxladı, gənc alimlərə düz yol göstərdi. Kiməsə həsəd aparmadı, kin-küdurətdən uzaq oldu. Elmi-pedaqoji fəaliyyətinin məhsuldar dövründə 200-dən çox elmi məqalənin, çoxlu publisistik yazıların, "Dar gündə yaxşı arxa", "Talış diyarının tarixinə bir baxış", "Çarizmi Azərbaycana gətirənlər" (S.Kərimova ilə birgə), və s. on kitab yazıb tariximizi daha da oxunaqlı etdi. Elmi konfranslarda, alimlərin yığıncaqlarında maraqlı elmi məruzələri, auditoriyada tələbələr qarşısında yadda qalan mühazirələri ilə seçildi və sevildi, tanındı və tanıtıldı...

XIX əsr Azərbaycan tarixi sahəsində istedadlı tarixçi alim, nümunəvi kafedra müdiri, ictimai fikir tariximizdə özünəməxsus dəst-xətti ilə fərqlənən yaradıcı alim kimi tanınan Firudin Əsədov bütün işıqlı həyatını elmə, pedaqoji sahəyə həsr etmişdi, tariximizin qaranlıq səhifələrinə işıq saçdı. 1969-cu il idi. O, müsabiqə yolu ilə Azərbaycan Politexnik İnstitutunun tarix kafedrasında işə qəbul olundu. 1982-ci ilə qədər burada çalışdı.

Həmin ildə iş yerini dəyişərək Lenin adına API-yə keçdi, dosent vəzifəsinə qəbul olundu. 1989-cu ildə elmi fəaliyyətində yeni uğur qazanır, "Azərbaycan XIX əsrin birinci yarısında" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını uğurla müdafiə etdi, 1995-ci ilə qədər bu qocaman təhsil

ocağında dərs dedi. Həmin tarixdən Bakı Əmtəəşnaslıq Kommersiya İnstitutunda tarix kafedrasına rəhbərlik etdi.

2018-ci ilin mart ayı idi. Novruz bayramına sayılı günlər qalmışdı. Martın 16-da bütün müsəlman aləmi bayrama hazırlaşarkən Furudin müəllim gözlərini əbədi olaraq yumdu. Firudin müəllimin həyat enerjisi tükəndi, həyata 82 yaşında "əlvida" dedi. O, elmını, biliyini də özü ilə apardı. Bütün tayfa, el-oba, alim dostları, tələbələri alimin xatirəsini ehtitamlı yad etdilər, onu özü qədər sevdiyi Ana Torpağa tapşırıdılar. Cəngəmيران kəndi alim oğluna yas saxladı...

"Alim öldü, aləm öldü" demədilər. Qartal baxışlı, dümağ saçlı Firudin Sərdar oğlu əsərlərində, tələbələrini ömürlərində, doğmalarının xatirələrində yaşadı...

Müdrüklük çağlarını yaşayarkən ağsaqqal alimi, iç dünyası zəngin olan mehriban bir insanı, gənc nəslə örnək olan şəxsiyyəti itirdik. İtirdik demək olarmı? Axı, o yazdığı əsərlərində, işıqlı təfəkküründə, tələbələrini, övladlarının xatirələrində, genetik yaddaşlarda yəni-dən doğulub yaşayır. Ruhu qanadlanıb aydın sabahlara doğru uçuş, elə hey uçuş...

**İdris Şükürlü,
Əməkdar jurnalist**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ